

Analysis of human rights violation in the Arab-Israeli war from the point of view of international humanitarian law rules

Аналіз порушення прав людини в арабо-ізраїльській війні з погляду норм міжнародного гуманітарного права

Oksana Sokyrynska, Inna Kovalchuk

Key words:

aggression, Arab-Israeli war, Palestinian people, terrorists, war opposition.

Ключові слова:

агресія, арабо-ізраїльська війна, палестинський народ, терористи, військовий спротив.

Через тривалий термін арабо-ізраїльського воєнного протистояння історія цього конфлікту досі викликає великий інтерес науковців і практиків щодо можливих шляхів врегулювання через призму аналізу глибинних проблем, що лежать у його основі. Відомо, що в листопаді 1947 р. Генеральна Асамблея ООН своєю резолюцією підтвердила створення на території Палестини двох незалежних держав, арабської та єврейської, однак арабській державі тоді так і не «судилося» бути створеною. За останні вісімдесят років після першої арабо-ізраїльської війни історія цього конфлікту налічує принаймні п'ять війн, що відбулися в цьому регіоні (1948, 1956, 1967, 1973, 1982 рр.).

За останні десятиліття стали відомими лише кілька документів з архівів Ізраїлю стосовно масових порушень прав людини щодо арабського населення. Це пов'язано передовсім із тим, що солдати й офіцери, котрі вчиняли «звірства», рідко залишали їх письмовий опис. Подібні свідчення у більшості випадків зберігаються в архівах Сил оборони Ізраїлю (IDF), де внутрішні цензори роблять все, щоб документи, які відверто описують вбивства та виселення людей, ніколи не були оприлюдненими. Однак витоку інформації повністю завадити неможливо. Тепер завдяки документам Організації Об'єднаних Націй, американським і британським документам і невеликій кількості документів, виявлених у 80-х рр. у цивільних архівах Ізраїлю (в Ізраїльському державному архіві, архівах політичних партій, приватних архівах) ми знаємо про більш ніж десятки випадків масових вбивств арабів ізраїльськими військами під час першої арабо-ізраїльської війни 1948 р. Масштаб цих вбивств різний – від розстрілу кількох, вибраних навмання цивільних осіб або кількох десятків таких після захоплення селищ (як, наприклад, під час операції «Хірам» у таких поселеннях, як Мажд-ель-Курум, Біна, Дір-ель-Ассад, Ілабун, Джиш, Саліха Сафсаф і Саса) до знищення близько 250 цивільних осіб і затриманих під час бою у місті Лідда (сьогодні Лод) 12 липня 1948 р.¹

За останні роки завдяки появі нових документів і повідомлень у засобах масової інформації, що були надані очевидцями й учасниками подій, було встановлено, що ізраїльські війська знищували як цивільних осіб, так і військовополонених арабів під час проведення військових операцій і в наступних чотирьох протистояннях. Для значної частини ізраїльського суспільства, яка була вихована у впевненості своєї моральної переваги над іншими та у доктрині «чистих рук», це відкриття стало потрясінням. Завжди вважалося, що ізраїльських бійців – як тих, хто до 1948 р. належав до «Хагане», головної підпільної військової організації, так і тих, хто згодом проходив військову службу у лавах IDF, – вчили не бруднити рук звірствами. Якщо ж про таке ставало відомо, до них ставилися як до рідкісних винятків або поодиноких випадків².

Правда виглядає зовсім інакше. В основі всього ланцюга арабо-ізраїльських війн лежить глибоко укорінена ненависть кожної зі сторін до іншої, екзистенційні страхи, які оволоділи свідомістю й ізраїльських євреїв, і палестинських арабів. Більш того, військові дії велися, принаймні частково, в районах із великою кількістю цивільного населення (на території всієї Палестини у 1948 р., в секторі Газа у 1956 і 1967 рр., на Західному березі і Голанських висотах у 1967 рр., у Південному Лівані і Бейруті у 1982 р.). У ці періоди поява вбитих і поранених (подекуди навмисно, частіше ненавмисно) серед цивільного населення неминуха.

¹ Арабо-израильская война (1947–1949). URL: <http://https://ru.wikipedia.org/wiki/>.

² Арабо-ізраїльська війна (1948–1949). URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.

Найкривавішою і найжорстокішою серед цих конфліктів була, безумовно, Війна за незалежність 1948 р., що спочатку була громадянською і партизанською війною, яку вели між собою арабські та ізраїльські общини Палестини, що жили пліч-о-пліч, але згодом цей конфлікт переріс у війну із застосуванням звичайної зброї, як із боку новонародженої держави Ізраїль, так і з боку армій арабських держав, що вторглися на територію. Той факт, що, по-перше, війну почали палестинські араби у листопаді-грудні 1947 р., а арабські держави долучилися у травні 1948 р., і, по-друге, вона видалася затяжною з великою (щодо загальної кількості населення) кількістю жертв, лише «підігрівало» ненависть до арабів із боку євреїв і збільшувало схильність до скоєння злочинів. Схильність до жорстокої поведінки кожної із воюючих сторін мотивувалася подекуди правдивими, а іноді й провокаційними повідомленнями про злочини з обох боків. Помста часто ставала спонукальним мотивом і для арабів, і для ізраїльтян. Загалом, спираючись на документи та свідчення постраждалих, а також на відомості із засобів масової інформації, єврейські збройні сили – «Хагана», Національна військова організація (IZL), «Лехай» (Лохамей Херут Ізраель), або «група Штерна», як називала її британська влада, та IDF – скоїли у 1948 р. більше жорстоких злочинів, ніж арабські війська, але це було пов'язано з тим, що араби тоді мали менше можливостей, як матеріальних так і військового оснащення. Військові сили «Хагани», а надалі – IDF, захопили під час цієї війни великі заселені арабами території (близько чотирьохсот селищ і міст), тоді як арабські війська змогли захопити менше дюжини єврейських поселень. Слід зауважити також, що громадянська війна в Палестині, яка закінчилася в середині травня 1948 р., відбувалася на території, що перебувала під умовним правлінням британської адміністрації. Ні євреї, ні араби не мали законного права утримувати полонених, а протягом кількох місяців не мали можливостей для утримання більшості з них, тому солдатів противника або не брали в полон, або відразу розстрілювали. Окрім масових вбивств, 1948 р. характеризується великою кількістю випадкових вбивств арабських цивільних осіб ізраїльськими бійцями. Незважаючи на це, як свідчать численні дані, жоден ізраїльський солдат чи офіцер або ж жоден арабський солдат як регулярних, так і нерегулярних формувань не поніс покарання за злочини проти цивільного населення, за порушення їх прав і свобод з обох боків конфлікту.

Скоєні злочини не зводилися лише до вбивств. Багатьох арабів і мешканців захоплених ізраїльськими військовими підрозділами населених пунктів вигнали з будинків. Найбільше таке виселення відбулося 12–13 липня у містах Лідда та Рамли. Звіди на північний схід було вигнано більше 50 тис. осіб. Сьогодні з позицій чинних нормативно-правових актів можна стверджувати, що відбулися т. зв. етнічні чистки, проведені євреями на заселених арабами територіях. Неможливо зараз достеменно сказати, скільки із приблизно 700 тис. палестинців, які стали у 1948 р. біженцями, були вигнані зі своїх домівок, а скільки просто втікали із зони ведення бойових дій. Однак із впевненістю можна сказати, що урядова постанова 1948 р. та вогонь, що його відкрили бійці IDF, перегородили їм шлях повернення у власні домівки та на свої території³. Окрім цього, майже всі із приблизно чотирьохсот захоплених Ізраїлем у 1948 р. і вивільнених від населення арабських населених пунктів були вщент зруйновані, в т. ч. і для того, щоб арабам не було куди повертатися.

Під час війни арабські солдати як регулярної, так і нерегулярної армії вигнали єврейські общини з кожного населеного пункту, який був ними захоплений. До їх числа входить єврейський квартал у старій частині Єрусалима. Більшість будівель цього кварталу згодом було зруйновано – комплекс поселень Еціон – Кфар-Еціон, Массуот-Іцхак, Ревадім і Єйн-Цурім; а також Кфар-Даром у секторі Газа. Після захоплення державою Ізраїль Західного берегу і сектору Газа під час війни 1967 р. всі ці поселення були відбудовані знов. З іншого боку, сотні населених пунктів, із яких у 1948 р. було вигнано арабів і які було також зруйновано, так і залишилися безлюдними чи були заселені євреями⁴.

Після 1948 р. дисципліна і моральний дух військових IDF потроху покращувалася. Внаслідок цього в кожній наступній війні та в період між ними жорстоких злочинів проти цивільного населення скоювалося все менше.

У жовтні-листопаді 1956 р. ізраїльська армія захопила сектор Газа і зберігала контроль над ним до березня 1957 р. Під час протистояння за цей густонаселений район і за перших п'ять тижнів окупації (як повідомляють історики) ізраїльські солдати знищили близько 500 цивільних осіб, як під час боїв, так і під час проведення зачисток.

³ Сосинский-Семихат Ю. Маленькая победоносная шестидневная война. URL: http://www.pravda.ru/world/asia/middleeast/08-06-2012/1117565-six_day_war-0/.

⁴ Арабо-ізраїльська війна 1973 р. URL: <http://history.vn.ua/book/world1/1172.html>.

Протягом всієї Синайсько-Суецької війни ізраїльські солдати знищували беззбройних єгипетських солдатів і тих, хто рятувався втечею, а часом і військовополонених єгиптян. Наприклад, наприкінці жовтня 1956 р. ізраїльська бригада парашутистів знищила неподалік від перевалу Мітла близько трьох дюжин військовополонених. Коли у 1995 р. ця історія стала відомою, офіційний Єгипет висловив цілу низку протестів уряду держави Ізраїль і вимагав проведення розслідування, результати якого так і не були оприлюднені.

У Шестиденну війну 1967 р. та під час Жовтневої війни 1973 р. також були випадки, коли ізраїльські війська вбивали арабських солдатів, котрі намагалися врятуватися. Досить часто вони були беззбройні, подекуди – військовополонені. Але неможна сказати про те, що арабські солдати дотримувалися у своїх діях Міжнародного права прав людини чи норм Міжнародного гуманітарного права. Вони так само, як і їх опоненти на цій війні, проявляли жорстокість⁵. Наприклад, в перші дні війни 1973 р., коли сирійці захопили частину Голанських висот, а єгиптяни прорвали ізраїльську лінію оборони Бар-Лев на східному березі Суецького каналу, на обох фронтах цивільні та поліцейські араби вбивали пілотів збитих ними ізраїльських літаків⁶.

З іншого боку, після закінчення цих двох воєн повідомлень про жорстоке поводження ізраїльських солдатів з арабами майже не зафіксовано. Навпаки, і війна 1967 р., і війна 1973 р. відзначені майже повною відсутністю жертв серед мирного населення. Однак під час кампанії 1967 р. армією держави Ізраїль було зруйновано на Західному березі більш ніж двадцять арабських поселень (Імвас, Ялу, Бейт-Нуба, Хірбет-Бейт-Мірсім, Набі-Самвіл та ін.), а населення вигнано. Сьогодні на місці перших трьох із них влада держави Ізраїль створила заповідну зону для відпочинку під назвою «Парк Канада»⁷.

Загалом під час конфлікту 1967 р. і відразу після нього, за неофіційними підрахунками, від 200 до 300 тис. палестинців були вимушені залишити Західний берег і сектор Газа й оселитися в Йорданії⁸. Багато хто з них став біженцем вдруге, оскільки на Західному березі вони опинилися у 1948 р., коли переїхали туди з території, що відійшла до Ізраїлю. Крім того, знову ж таки, за неофіційними підрахунками, від 50 до 90 тис. сирійського цивільного населення залишили свої домівки на Голанських висотах або були примусово виселені з них під час військової операції, яку проводила ізраїльська армія під час захоплення цих територій. Як і у 1948 р., лише небагатьом із цих біженців (із Західного берегу, із Газа та з Голанських висот) було дозволено повернутися в Ізраїль, більшість із них так і залишилися в спеціальних таборах для біженців на території Йорданії та Сирії.

Війна 1982 р., результатом якої було захоплення ізраїльською армією Південного Лівану включно з Бейрутом і значною частиною дороги Бейрут – Дамаск, також відзначена незначною кількістю проявів жорстокості щодо цивільного населення, незважаючи на те, що воєнні дії велися в багатонаселених місцях, де, до того ж, розташовувалися табори палестинських біженців, які чинили загарбникам значний спротив. Незважаючи на це, тисячі палестинців загинули від дій ізраїльських пілотів, артилеристів і танкістів, котрі повільно просувалися на північ. Достовірних даних про кількість загиблих цивільних осіб серед арабів немає й донині, що є предметом спору між ізраїльськими, ліванськими та палестинськими посадовими особами. Однак немає жодних підстав сперечатися стосовно того, що під час боїв у ліванських містах Тіре, Сідоне, Бейруті були зруйновані цілі вулиці і квартали, а табори біженців (Рашадіє поблизу Тіра, Ейн-ель-Хілве поблизу Сідона та ін.) були, по суті, знищені.

Відповідно до заяв представників ізраїльського уряду, вторгнення Ізраїлю до Лівану було спровоковано нападом палестинських «терористів» із території Південного Лівану. Насправді ж, як свідчать різні аналітичні джерела, в період між липнем 1981 р. та червнем 1982 р., коли й розпочалося вторгнення, терористи практично не наносили ударів по Ізраїлю з території Лівану. Однак не треба забувати, що в період з 1969 по 1981 рр. Ліван слугував базою для терористичних нападів «Організації звільнення Палестини (ОЗП)» на Ізраїль. Найвідомішою була військова операція на берегове шосе в травні 1978 р., коли палестинські терористи, подолавши море з боку Лівану, захопили шосе, що з'єднує Тель-Авів і Хайфу, ізраїльський автобус із цивільними особами та вбили більше 30 пасажирів. У вересні 1982 р. була проведена найбільш жорстока військова операція ліванської війни – вбивство декількох сотень палестинських біженців (точна кількість знову ж таки невідома) у таборах Сабру і Шатилу, а також Південного Бейруту ополченням

⁵ Шестидневная война. URL: <http://https://ru.wikipedia.org/wiki/>.

⁶ Лук'янюк В. Цей день в історії: 6 жовтня 1973: Війна Судного дня. URL: <http://www.jnsm.com.ua/h/1006M/>.

⁷ Сосинский-Семихат Ю. Маленькая победоносная шестидневная война. URL: http://www.pravda.ru/world/asia/middleeast/08-06-2012/1117565-six_day_war-0/.

⁸ Там само.

із числа ліванських християн, членів партії «Фаланга». Цікавим є той факт, що ці ополченці були союзниками Ізраїлю та направлені в табори окупаційними ізраїльськими військами, хоча самі ізраїльтяни не мали наміру масового вбивства. Внаслідок цього міністр оборони Ізраїлю Арієль Шарон був усунений із посади за рекомендацією комісії, що проводила розслідування з цього приводу. Комісія Кахана звинуватила його у невиконанні ним своїх обов'язків і службовому недбалстві за те, що сталося. Жорстокість, виявлена під час цього конфлікту, а також руйнація таборів біженців на півдні Лівану, на нашу думку, стала результатом, з одного боку, політики А. Шарона, спрямованої на витіснення біженців якнайдалі на північ, подалі від кордону Ізраїлю, так і прагнення «Фаланги» назавжди позбавити Ліван від його палестинського (переважно мусульманського) населення. За три роки з того часу в ізраїльській пресі було зроблено лише два повідомлення про акти надзвичайної агресії, що призвели до декількох вбитих серед мешканців ліванських і палестинських сіл. Немає підстав вважати, що загалом їх не було більше. Однак у 1982–1985 рр., коли ізраїльська служба безпеки безрезультатно намагалася придушити супротив шіїтів ізраїльській окупації Південного Лівану, співробітники цієї служби час від часу страчували активістів опору, тисячі підозрюваних були затримані без суду і слідства, до них систематично застосовувалися тортури, інколи навіть знищувалися будинки бійців опору.⁹

Арабо-ізраїльські війни призвели до того, що Ізраїль отримав контроль над територіями з населенням, яке для нього є чужим за духом, що, з одного боку, призвело до виникнення спротиву з боку арабського населення проти присутності Ізраїлю на цих територіях, а з іншого – спроби ізраїльського уряду придушити цей супротив. З 1967 по 1995 рр. Ізраїль здійснював управління окупованими ним Західним берегом і сектором Газа із їх палестинським населенням, чисельність якого, за різними джерелами, виросла з одного мільйона осіб до трьох.

Місцеві жителі періодично створюють групи опору окупації, іноді використовують ненасильницькі політичні методи (страйки, демонстрації, закриття шкіл), іноді застосовують насильницькі заходи, які палестинці називають «військовим спротивом», а ізраїльська влада – «тероризмом». Ці дії, як на окупованих територіях, так і власне в Ізраїлі і на кордонах Ізраїлю з Йорданією та Ліваном, часто вчинялися навмисно щодо цивільного населення, що відповідно кваліфікується як тероризм. Наприклад, у період 1994–1995 рр. бойові операції палестинських терористів зі складу ісламських фундаменталістів, а також вибухи в центральних кварталах Тель-Авіва та Єрусалима, підірвані автобуси терористами-самогубцями призвели до загибелі ізраїльських цивільних осіб.

Анотація

У статті проаналізовано складну геополітичну ситуацію з періодичною ескалацією конфлікту, що виникла на Близькому Сході. Проведено аналіз основних збройних конфліктів, що відбулися на цій території, а також їх наслідки для цивільного населення обох воюючих сторін. Проаналізовано шляхи подолання спротиву та необхідність втручання світової спільноти за допомогою всіх можливих засобів, не заборонених нормами міжнародного права. Вказано на необхідність вирішення конфлікту дипломатичним шляхом.

Summary

The paper deals with the analysis of a complex geopolitical situation with periodical escalation of the conflict in the Middle East. We have analyzed the main armed conflicts taking place in this area as well as the consequences for the civilians of both combatants. The ways of the opposition overcoming are analyzed and the necessity for the world community to interfere with any legal tool of International Law is highlighted. The necessity to solve the conflict diplomatically is pointed out.

⁹ Соколов Б.В. Сто великих воєн. Москва : Віче 2000, 2001. 544 с. URL: <http://bibliograph.com.ua/encW/100/89.htm>.

Використана література:

1. Арабо-израильская война (1947–1949). URL: <http://https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
2. Арабо-ізраїльська війна (1948–1949). URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
3. Арабо-ізраїльська війна 1973 р. URL: <http://history.vn.ua/book/world1/1172.html>.
4. Лук'янюк В. Цей день в історії: 6 жовтня 1973: Війна Судного дня. URL: <http://www.jnsm.com.ua/h/1006M/>.
5. Сосинский-Семихат Ю. Маленькая победоносная шестидневная война. URL: http://www.pravda.ru/world/asia/middleeast/08-06-2012/1117565-six_day_war-0/.
6. Соколов Б.В. Сто великих воєн. Москва : Віче 2000, 2001. 544 с. URL: <http://bibliograph.com.ua/encW/100/89.htm>.
7. Шестидневная война. URL: <http://https://ru.wikipedia.org/wiki/>.

Oksana Sokyrynska,

*PhD in Law, Associate Professor,
of the Department of Public Law subjects
of the Faculty of Law and Linguistics
Bila Tserkva National Agrarian University*

Inna Kovalchuk,

*PhD in Law, Associate Professor
of the Department of Public Law disciplines
of the Faculty of Law and Linguistics
Bila Tserkva National Agrarian University*